

InDret

Tanques, avisos i culpa exclusiva de la víctima

Comentari a la STS, 1a, 24.10.2003

Ma. Àngels Gili Saldaña
Facultat de Dret
Universitat Pompeu Fabra

Working Paper núm.: 224
Barcelona, abril de 2004
www.indret.com

Abstract

La STS, 1a, 24.10.2003 (Ar. 7519), amb ponència del Magistrat José de Asís Garrote, resol un cas de responsabilitat extracontractual ex art. 1902 del Codi Civil. El Tribunal considera que la conducta d'un menor, de 15 anys d'edat, que va accedir sense autorització a unes obres degudament tancades i senyalitzades, fou la causa exclusiva de l'accident que hi patí.

Sumari

1. Els fets
2. Resolució del Tribunal Suprem
 - 2.1. Inexistència d'una acció o d'una omisió negligent dels demandats
 - 2.2. Manca de relació de causalitat entre la conducta dels demandats i el resultat danyós
 - 2.3. Culpa exclusiva de la víctima
3. Taula de sentències citades
4. Bibliografia

1. Els fets

El 27.10.1992 *José Manuel*, de 15 anys d'edat, i altres menors, van saltar la tanca que impedia l'accés a les obres de rehabilitació de la part del Convent de *San Benito* propietat de l'Ajuntament de Valladolid. Des d'aquí van accedir a l'immoble per la porta que utilitzaven els treballadors i els vehicles de les obres, i van travessar diversos patis i estàncies fins arribar al *Pati Herreriano*, on van pujar per una escala a la planta superior de l'edifici. A continuació, van aprofitar l'enderrocament del mur que separava la part del Convent en obres que era propietat de la Comunitat de *Carmelitas Descalzos* i hi van accedir. Aquí, malgrat haver estat advertit pels seus companys del perill que representava, José Manuel va passar per sobre d'una claraboia de vidre reforçat que, en no aguantar el seu pes, es trencà i provocà la seva caiguda al buit. A conseqüència de l'accident, José Manuel patí greus lesions i seqüeles que no es detallen a la sentència. El personal de l'obra havia amonestat a José Manuel i els seus companys en una altra ocasió en què havien accedit a l'obra i els hi havien prohibit entrar novament.

José Manuel demandà a Pedro (encarregat de les obres), a Evaristo (aparellador), a l'Ajuntament de Valladolid, a "*Seguros y Reaseguros Mapfre Industrial, SA*", a la Comunitat de *Carmelitas Descalzos* y a "*Seguros AGF*" i sol·licità una indemnització de 601.012.1 € o una pensió vitalícia de 3.005,06 € mensuals des de la data de l'accident pels danys i perjudicis i 26.514,41 € per les despeses acreditades. El Jutjat de Primera Instància n° 2 de Valladolid (23.6.1997) desestimà la demanda.

L'Audiència Provincial de Valladolid (Secció 1a, 24.10.1997) confirmà la Sentència del Jutjat de Primera Instància.

José Manuel formulà recurs de cassació per infracció dels arts. 1902 i 1903 del Codi Civil.

El Tribunal Suprem desestima el recurs de cassació de l'actor i confirma les sentències de l'Audiència Provincial i del Jutjat de Primera Instància n° 2 de Valladolid.

2. Resolució del Tribunal Suprem

El Tribunal Suprem, després de rebutjar la nova redacció dels fets que fa el recurrent, entra a valorar el fons de l'assumpte. En concret, s'ocupa dels següents aspectes:

- a) Inexistència d'una acció o omissió negligent dels demandats.
- b) Absència de relació de causalitat entre la conducta dels demandats i el resultat danyós.
- c) Culpa exclusiva de la víctima.

2.1. Inexistència d'una acció o omissió negligent dels demandats

El Tribunal Suprem inicia el seu raonament amb la declaració de què “[N]o se puede apreciar la existencia de una actuación en sentido amplio del término, bien por acción o por omisión de los demandados que pueda calificarse de negligente (...)” (FJ 2), doncs consta que els menors havien salvat els obstacles que existien (la tanca i la porta que impedièn l'entrada a l'edifici en rehabilitació) i que havien deambulat lliurement pel complex de patis.

El criteri d'atribució de la culpa es basa en la previsibilitat del resultat danyós. En aquest sentit, els casos en què es produeixen danys derivats d'accidents en obres no es podrien considerar anòmals o infreqüents, sinó que succeeixen amb una assiduïtat tal que es configuren com a esdeveniments previsibles pels professionals de la construcció. És per aquesta raó que neixen a càrrec del possible autor dels danys una sèrie de deures de prevenció i evitació, ja sigui mitjançant l'adopció de mesures consistents en informar de manera suficient dels possibles riscos, ja sigui mitjançant l'adopció d'instal·lacions especials o la contractació d'un major nombre de personal destinat a la prevenció.

No obstant, en opinió de DÍEZ PICAZO (1999), *“las medidas de prevención deben ser adecuadas y no creadoras de otros riesgos y no deben imponer, toda vez que la diligencia debe estimarse como media, sacrificios especiales para la persona o personas dedicadas a las actividades de prevención o costos extraordinarios, medidos en relación con la gravedad de los sucesos y su probabilidad”*. Així, si bé és cert que qui crea una font de perill i n'obté beneficis ha de minimitzar les seves externalitats negatives, això no imposa càrregues de prevenció insuportables.

A la vista de la sentència, resulta evident que l'empresa constructora actuà amb la cura, atenció o perseverança exigibles per evitar el perjudici de béns aliens jurídicament protegits. D'acord amb els deures que la *lex artis* l'imposa com a professional de la construcció, l'empresa tancà la part del recinte on s'estaven realitzant les obres, les senyalitzà adequadament, fixà cartells indicadors de la prohibició d'accés a les persones alienes a les obres i, fins i tot, amb anterioritat als fets els empleats de l'obra havien advertit tant al demandant com als seus companys de la prohibició d'entrada.

La mateixa conclusió s'obté d'una anàlisi a *sensu contrario* de la jurisprudència que aprecia la culpa dels que no adopten les mesures necessàries per evitar l'accés de tercers no autoritzats a llocs peril·losos.

La STS, 1a, 30.12.1994 (Ar. 10476) condemna a dos aparelladors al pagament de 60.101,21 € per les lesions i seqüeles patides per un menor que caigué pel forat de l'ascensor d'un edifici en obres. Fonamenta la seva decisió en el fet que la construcció “no contaba con los medios necesarios de protección para la introducción en la misma de terceros” (FJ 1).

La STS, 1a, 25.9.1996 (Ar. 6655) condemna a “Ernesto Piqué e Hijos, S.A.” a indemnitzar als demandants per la mort del seu fill de 16 anys en caure en una cantera propietat de la demandada. Es considera que “la diligencia exigible no quedó agotada en la señalización o el vallado que se alegó existía en las bajantes más importantes de la cantera en la parte más elevada del tercer nivel, sino que, repetimos, debía comprender la adopción

de las medidas precisas para evitar el acceso al recinto o al menos a todos los puntos peligrosos del mismo de personas ajenas (...)" (FJ 1).

2.2. Manca de relació de causalitat entre la conducta dels demandats i el resultat danyós

El naixement de l'obligació de rescabalar exigeix la concurrència d'una acció o d'una omisió culpable o negligent, que a conseqüència d'aquella s'hagi provocat un dany i que aquest sigui conseqüència de la conducta duta a terme pel subjecte imputable, és a dir, que existeixi una relació de causalitat entre la conducta i el dany provocat. En el present cas, malgrat l'existència del fet danyós, el Tribunal Suprem nega la concurrència de l' "*... elemento objetivo del que pueda derivar (el resultado dañoso), que es la acción u omisión culposa...*" (FJ 3) i l'atribueix, exclusivament, a la conducta negligent o imprudent del demandat.

Aquesta decisió es basa en l'aplicació del criteri d'imputació de danys de la causalitat adequada (*Adäquanztheorie, Foresight Test*), segons el qual una causació només és jurídicament rellevant quan no resulta massa improbable (SALVADOR CODERCH, 2002).

Com sosté REGLERO (2004), la teoria de la causalitat adequada obliga a considerar com a causa en sentit jurídic, "sólo aquellos hechos de los cuales quepa esperar a priori y según criterios de razonable seguridad o de verosimilitud estadística (juicio de probabilidad), la producción de un resultado". En aquest sentit es pronuncia, freqüentment, la Sala Primera del Tribunal Suprem.

Així, la STS, 1a, 25.7.2002 (Ar. 7864) resol el cas d'una dona que patí una lesió de turmell en caure mentre ballava en una discoteca. El Tribunal Suprem aplica el principi de causalitat adequada, "que exige para apreciar dicha culpa que exista una relación de necesidad entre el acto inicial y el resultado dañoso". En aquest sentit, s'imputa al titular de la discoteca el no haver adoptat les mesures per evitar les deficiències de les instal·lacions del seu negoci, doncs havia omès les estrictes mesures de control que eren necessàries i que haurien permès comprovar la ruptura del terra de la pista.

El Tribunal Suprem, en la sentència comentada, considera que l'empresari havia adoptat les mesures necessàries per evitar o disminuir un possible dany (el lloc s'havia tancat, les obres s'havien senyalitzat, etc.), de manera que la seva conducta no pot ser causa determinant o adequada dels danys que patí el menor.

En canvi, si l'empresa constructora no hagués adoptat les mesures adequades per evitar el resultat danyós s'hauria arribat a una solució diferent. En aquest cas, el no haver impedit l'accés a tercers estranys a les obres es podria considerar una causa adequada del dany i, per tant, determinant de responsabilitat (en aquest sentit, vegeu la citada STS, 1a, 25.9.1996).

2.3. Culpa exclusiva de la víctima

D'acord amb el ja expressat, el Tribunal Suprem arriba a la conclusió que el resultat danyós es donà "única i exclusivament" per l'actuació negligent o imprudent de la víctima, de manera que

només es podia imputar “al propio lesionado o a las personas encargadas de su guarda y custodia” (FJ 3).

En aquesta matèria s’adverteix que, per tal que la culpa de la víctima operi com a causa excloent de la responsabilitat de l’agent del dany, ha de ser l’única, total i exclusiva generadora del dany.

Així, en la STS, 1a, 25.9.1996 (Ar. 6655), comentada anteriorment, aprecia concurrència de culpes i considera que l’obligació de rescabalar “(...) no queda excluida por la concurrencia de culpa del perjudicado, dimanante de que el mismo penetrase en la cantera conocedor de su existencia e incluso de su peligro potencial, ya que para que la culpa de la víctima exonere al agente de responsabilidad ha de ser el fundamento exclusivo del resultado o tener acusado relieve e intensidad suficiente para absorber toda otra concurrente, sin que en otro caso pueda tener más alcance que la moderación del montante económico a satisfacer”.

No obstant, també existeixen casos on encara que la conducta de la víctima no sigui l’única causa del dany (pensem, en aquest cas, per exemple, en el deure de vigilància que tenien els empleats de la constructora...), resulta de tal magnitud que absorbeix la culpa de l’eventual responsable (REGLERO).

En la STS, 1a, 24.1.2003 (Ar. 612) el Tribunal Suprem denega la indemnització a un jove que patí una tetraparèsia espàstica en caure d’una torre d’alta tensió que no comptava amb un dispositiu antiescalament. Això ho justifica en el fet que “la situación de «culpa exclusiva» se produce no solamente cuando la «culpa» de la víctima es total o el único fundamento del resultado, sino también cuando dándose una circunstancia concurrente existe una gran desproporción o la actuación de la víctima es de tal gravedad que anula o absorbe aquélla” (FJ 1).

D’altra banda, la regla de la culpa exclusiva també suposa que l’incompliment per part de l’empresari del deure d’informar o d’avisar sobre situacions de risc no ha de generar responsabilitat si aquesta situació arriscada es fàcilment perceptible per una persona normal.

En aquest sentit, la víctima de la sentència era un menor que tenia 15 anys, amb una capacitat de discerniment suficient i una més que suposada consciència sobre la perillositat de passar per sobre la clara boia, raó per la que resultaria inconvenient retreure aquella conducta al demandat, més encara quan amb anterioritat a la producció dels fets s’havia advertit als menors dels riscos inherents a l’entrada a les obres.

3. Taula de sentències citades

<i>Sala i Data</i>	<i>Ref.</i>	<i>Magistrat Ponent</i>	<i>Parts</i>
1 ^a , 30.12.94	10476	José Almagro Nosete	Felipe R.M c. Antonio R.G., Jesús E.V., Aurelio M. de A., Enrique R.R i "Convimar, S.A."
1 ^a , 25.9.96	6655	Eduardo Fernández-Cid de Temes	Menor de 16 anys (no consta identitat) c. "Ernesto Piqué e Hijos, S.A." i hereus de l'Enginyer Tècnic.
1 ^a , 25.7.02	7864	Antonio Romero Lorenzo	Carmen G. R. c. "Francisco Manuel, S.L."
1 ^a , 24.1.03	612	Jesús Corbal Fernández	Balbino G.C, M ^a Isabel F.R. i Héctor G.F. c. "Hidroeléctrica del Cantábrico, S.A." i altres.

4. Bibliografia

Luis Díez PICAZO (1999), *Derecho de Daños*, Civitas, Madrid, pàgs. 363-364.

Pablo SALVADOR CODERCH (2002), "Causalidad y responsabilidad", *InDret* 3/2002, pàg. 7. (www.indret.com).

Luis Fernando REGLERO CAMPOS (2004), *Tratado de Responsabilidad Civil*, Aranzadi, Pamplona, pàgs. 390-394.